

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obyvatelstvo

Pohyb obyvatel

Změny v počtu obyvatel (pohyb obyvatel) jsou dány přirozeným pohybem (narození a úmrtí) a územním pohybem (stěhování neboli migrace).

Přirozený pohyb je rozdíl mezi počtem narozených (porodnost, natalita) a počtem zemřelých (úmrtnost, mortalita) za rok. Pokud je porodnost vyšší než úmrtnost, jedná se o **přirozený přírůstek**, pokud je vyšší úmrtnost, jedná se o **přirozený úbytek**.

Územní pohyb vyjadřuje tzv. **migrační saldo**. Je to rozdíl mezi počtem přistěhovaných a vystěhovaných za rok.

Celkový přírůstek (úbytek) obyvatel se skládá z přirozeného přírůstku (úbytku) a migračního salda.

Vývoj počtu obyvatel celé Země je dán pouze přirozeným přírůstkem. Počet obyvatel států a menších celků je navíc ovlivňován migrací.

Vedle absolutních ukazatelů využíváme i tzv. hrubé míry, kdy počet událostí vztahujeme k celkovému počtu obyvatel. **Hrubá míra porodnosti** udává počet živě narozených na 1 000 obyvatel za rok (v promile, tedy počet narozených děleno celkovým počtem obyvatel násobeno tisícem). **Hrubá míra úmrtnosti** udává počet zemřelých na 1 000 obyvatel za rok (v promile).

K dalším demografickým ukazatelům patří:

Úhrnná plodnost (fertilita): průměrný počet dětí, které se narodí jedné ženě během jejího reprodukčního období (tj. mezi 15 a 49 lety). Pokud klesne pod hodnotu 2,1, počet obyvatel se bude snižovat.

Kojenecká úmrtnost: úmrtnost dětí do jednoho roku na 1 000 narozených za rok (v promile).

Střední délka při narození udává, jakého věku se v průměru dožije právě narozené dítě. Obvykle se udává zvlášť pro muže a ženy.

Pomocí těchto ukazatelů můžeme porovnávat stupeň vyspělosti jednotlivých států.

Odkazy:

<http://www.zemepis.com/ps.php>

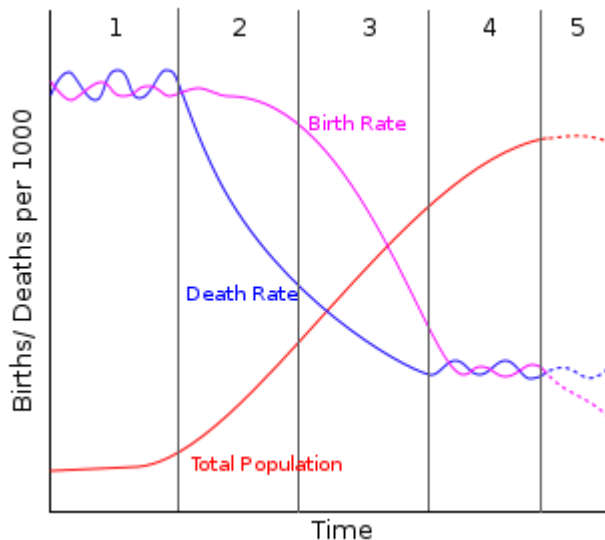
<http://world.bymap.org>

<http://www.prb.org/Datafinder/Topic/List.aspx?category=10>

http://www.geohive.com/earth/pop_growth.aspx

Vývoj populace světa

Nerovnoměrný vývoj počtu obyvatel v různých částech světa vysvětluje graf tzv. **demografické revoluce**. Takto označujeme výrazné změny v reprodukčním chování obyvatel, ke kterým dochází na určitém stupni společenského vývoje. Začátek a průběh těchto změn je v různých částech světa odlišný.

Obr. 1: Graf demografické revoluce
zdroj: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Stage5.svg>

První fáze grafu označuje období před demografickou revolucí, porodnost i úmrtnost je vysoká a přirozený přírůstek je nízký. Jedná se o společnost předindustriální.

Druhá fáze grafu označuje začátek demografické revoluce. Úmrtnost se poměrně rychle snižuje, porodnost však zůstává stále vysoká, přirozený přírůstek se proto zvyšuje. Jedná se o začátek období industrializace.

Ve třetí fázi grafu se snížené úmrtnosti přizpůsobuje porodnost, která také klesá. Na začátku této fáze však dochází k největšímu přírůstku obyvatel, který později klesá.

Čtvrtá fáze je obdobím po demografické revoluci. Vyznačuje se nízkou porodností i úmrtností a nízkým, někdy i záporným přírůstkem obyvatel. Společnost přešla do fáze postindustriální.

Zatímco Evropa prošla tímto vývojem od konce 18. do poloviny 20. století, mnohé rozvojové země (např.: africké) demografickou revolucí teprve procházejí.

Migrace

Územní pohyb obyvatelstva dělíme na trvalý (stěhování, migrace) a dočasný (dojíždka např. za prací).

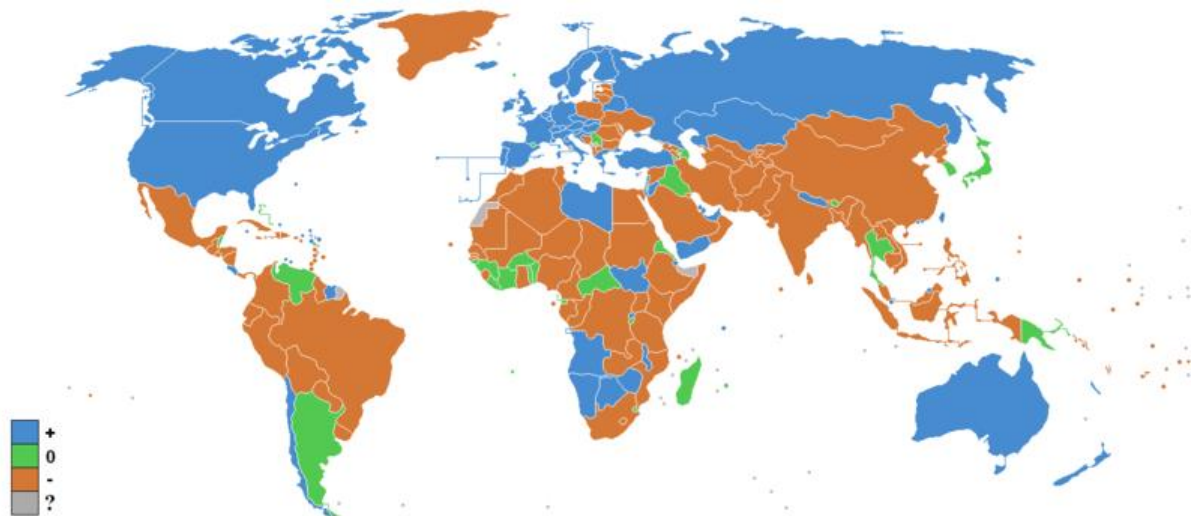
Migraci dále členíme podle vzdálenosti na vnitrostátní, mezinárodní a mezikontinentální.

Vnitrostátní migrace je obvykle spojena s **urbanizací**. Ve vyspělých státech však již dochází spíše k tzv. **suburbanizaci**.

Důvody mezistátních migrací jsou ekonomické, politické, náboženské, ekologické s různou mírou vynucenosti (nejsilněji např. při válečných událostech).

Z hlediska směru rozlišujeme **emigraci** (vystěhování), **imigraci** (přistěhování). Zvláštní kategorií představuje **uprchlictví**. Dobrovolný návrat je **reemigrace**, nedobrovolný pak **repatriace**.

K hlavním migračním směrům minulosti patřilo např. osídlování Ameriky a Austrálie Evropany, násilný převoz černošského obyvatelstva z Afriky do Ameriky, ruské osídlení Sibíře atd. V současné době kladné migrační saldo vykazují vyspělé státy, záporné naopak chudé oblasti (např.: do USA migruje obyvatelstvo z Latinské Ameriky, do západní Evropy ze severní Afriky, z východní Evropy a z Asie, do Austrálie z oblastí Asie).

Obr. 2: Migrace obyvatel

zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Net_migration_rate_world.PNG

Použité zdroje:

BIČÍK, Ivan a Bohumír JANSKÝ. *Příroda a lidé Země: Učebnice zeměpisu pro střední školy*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti s. r. o., 2001. ISBN 80-86034-45-3.

BIČÍK, Ivan, Vladimír BAAR, Zdeněk ČERMÁK, Václav FRAJER a Radim PERLÍN. *Hospodářský zeměpis: globální geografické aspekty světového hospodářství*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti s. r. o., 2003. ISBN 80-86034-52-6.

KARAS, Petr a Ludvík HANÁK. *Maturitní otázky: zeměpis*. Praha: Fragment, 2008. ISBN 978-80-253-0595-9.

MATĚJČEK, Tomáš a kol. *Malý geografický a ekologický slovník*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-86034-68-3.

VALENTA, Václav a Alois MICHÁLEK. *Současný svět: Učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o., 1998. ISBN 80-86034-21-6.

VYSOUDIL, Miroslav, Miloš FŇUKAL a Irena SMOLOVÁ. *Zeměpis pro každého*. Olomouc: Rubico. ISBN 978-80-7346-099-0.

Obrázky:

CHARMED88. File:Stage5.svg. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2011, 1. 2. 2009 [cit. 2011-05-07]. Dostupné z:

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Stage5.svg>

ANDYSO. File:Net migration rate world.PNG. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. 11. 2. 2011 [cit. 2014-09-17]. Dostupné z:

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Net_migration_rate_world.PNG